

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ÖNNUR AÐALDEILD

HALLDÓRSSON gegn ÍSLANDI

(Kæra nr. 44322/13)

DÓMUR

STRASBORG

4. júlí 2017

Dómur þessi verður endanlegur með þeim hætti sem kveðið er á um í 2. mgr. 44. gr. samningsins. Texti hans kann að sæta ritstjórnarbreytingum.

Í málinu Halldórsson gegn Íslandi

kveður Mannréttindadómstóll Evrópu (önnur aðaldeild), sem situr í deild skipaðri:

Julia Laffranque, *forseta*,

Ledi Bianku,

Nebojša Vučinić,

Paul Lemmens,

Jon Fridrik Kjølbro,

Stéphanie Mourou-Vikström, *dómurum*,

Oddnýju Mjöll Arnardóttur, *varadómara*,

og Hasan Bakırcı, *aðstoðarritara aðaldeilda*r,

eftir að hafa fjallað um málið á lokuðum fundi hinn 13. júní 2017,

upp eftirfarandi dóm, sem var samþykktur þann dag er síðast greinir:

MÁLSMEDFERÐ

1. Mál þetta á upphaf sitt í kærú (nr. 44322/13) sem Svavar Halldórsson („kærandi“), sem er íslenskur ríkisborgari, lagði fram gegn Íslandi á grundvelli 34. gr. samningsins um verndun mannréttinda og mannfrelsis („mannréttindasáttmálinn“) hinn 30. apríl 2013.

2. Í fyrirvari fyrir kæranda var Hulda Árnadóttir, lögmaður í Reykjavík. Í fyrirvari fyrir ríkisstjórn Íslands („ríkið“) var Ragnhildur Hjaltadóttir, ráðuneytisstjóri í innanríkisráðuneytinu, sem umboðsmaður þess.

3. Kærandi taldi, með vísan til 10. gr. mannréttindasáttmálans, að dómur Hæstaréttar, sem kveðinn var upp 15. nóvember 2012, hefði falið í sér afskipti af tjáningarfrelsi hans samkvæmt 10. gr. sáttmálans, sem ekki bæri nauðsyn til í lýðræðisþjóðfélagi.

4. Róbert Spanó, dómari sem kjörinn var fyrir Ísland, sagði sig frá málinu (Regla 28). Oddný Mjöll Arnadóttir var því kvödd til þess að sitja sem sérstakur dómari (sbr. 4. mgr. 24. gr. mannréttindasáttmálans og 1. mgr. 29. reglu).

5. Kæran var send ríkinu 20. nóvember 2015.

MÁLSATVIK**I. MÁLAVEXTIR**

6. Kærandi er fæddur 1970 og búsettur í Hafnarfirði. Á þeim tíma sem um ræðir starfaði kærandi sem blaðamaður á fréttastofu Ríkisútvarpsins á Íslandi (hér eftir „RÚV“)

7. RÚV er sjálfstætt opinbert útvarpsfyrirtæki, sem starfrækir sjónvarp, útvarp og vefsíðu. RÚV sendir út fréttapætti í sjónvarpi á hverju kvöldi kl. 19, sem standa yfir í um 40 mínútur. Í fréttapáttunum kynntir fréttapulur í upphafi röð fréttanna í myndveru en síðan er hver frétt kynnt af mismunandi fréttamönnum, hvort sem um er að ræða yfirstandandi atburði, viðtöl í beinni útsendingu eða viðtalsupptökur eða ritstjórarnefni.

8. 24. maí, 28. maí og 6. desember 2010 sendi RÚV út fréttir, undirbúnar og kynntar af kæranda, í fréttapætti sínum kl. 19. Allar fréttirnar þrjár snerust um lánviðskipti að fjárhæð 3.000.000.000 (u.þ.b. 19.736.842 evrur miðað við það gengi sem gildi í desember 2010) milli íslensks félags, Y, og skúffufyrirtækis í Panama, sem afskrifað hefði verið í heild sinni. Fréttirnar voru kynntar af fréttapul og síðan var sýnt myndskleið með myndum sem tengdust efni fréttarinnar meðan kærandi sagði frá.

9. Í kvöldfréttum 24. maí 2010 kynnti fréttapulur fréttina og sagði að yfirvöld hefðu til rannsóknar hvort þessar 3.000.000.000 krónur hefðu ratað aftur til Íslands en grunur léki á því að B, eigandi félagsins Y, hefði skilað fénu aftur til viðskiptafélaga sinna. Í myndskleiðinu sagði kærandi að íslensk yfirvöld teldu sig hafa fundið slóð peninganna og að þau teldu að féð hefði ratað aftur til Íslands, ekki endilega í vasa B, heldur í vasa viðskiptafélaga hans. Kærandi velti því síðan fyrir sér hverjir þessir viðskiptafélagar gætu verið og voru m.a. sýndar myndir af A, sem var áberandi þátttakandi í viðskiptalífi á Íslandi. Að lokum sagði kærandi að spurningunni um hvar féð hefði endað yrði svarað að lokinni rannsókn yfirvalda.

10. Í kvöldfréttum hinn 28. maí 2010 kynnti fréttapulur fréttina með því að segja að yfirvöld hefðu til rannsóknar hvort B, A og C, sem var fjárfestir á Íslandi, hefðu sameiginlega skipulagt viðskiptafléttu, þar sem 3.000.000.000 króna virtust hafa horfið í Panama. Ennfremur sagði þulurinn að skjöl frá 2007 og síðar styddu þennan grun og að skjölin bentu til þess að féð hefði ratað aftur í vasa sama hóps. Í myndskleiðinu sagði kærandi að yfirvöld teldu sig vera komin á slóð peninganna, eins og áður hefði verið greint frá, og að þau hefðu undir höndum gögn sem bentu til þess að A, B og C hefðu skipulagt Panama-fléttuna fyrirfram, þ.e. að koma peningunum út til Panama og síðan aftur eftir krókaleiðum í eigin vasa. Myndir voru sýndar á skjánum þar sem textinn „til rannsóknar“ var ritaður fyrir neðan hverja mynd.

11. Í kvöldfréttum 6. desember 2010 kynnti fréttapulurinn fréttina. Í myndskleiðinu greindi kærandi frá því að um vorið 2007 hefði félagið Y lánað 3.000.000.000 krónur til félagsins í Panama. Hefði féð verið flutt til Panama 24. apríl 2007 en sex dögum síðar, 30. apríl 2007, hefði verið gerður lánssamningur. Sama dag hefði lánið verið afskrifað að fullu í bókhaldi félagsins Y. Ennfremur sagði kærandi að B hefði gefið út yfirlýsingu þar sem sagt var að ekkert væri óeðlilegt við lánið. Að lokum sagði kærandi: „Íslensk yfirvöld hafa einnig leitað fjárins, eins og við höfum áður greint frá, og þau telja sig komin á slóð peninganna, enda hafa þau

undir höndum gögn sem benda til þess að þeir [B], [A] og [C], hafi skipulagt Panama-fléttuna fyrirfram. Sem sagt, að þeir hafi sent peningana út til Panama en peningarnir síðan ratað aftur eftir krókaleiðum í vasa þremminganna.“ Myndir af A, B og C voru sýndar fyrir ofan heimskort, sýnt var hvernig bunka af seðlum var skipt upp í þrjá hluta í Panama og hver bunki var síðan fluttur með myndrænum hætti yfir á myndirnar af mönnunum.

12. Sama dag var samsvarandi grein birt á vefsíðu RÚV. Eftir útsendingu fréttarinnar gaf A út fréttatilkynningu. Greinin á vefsíðunni var uppfærð og fréttatilkynningunni bætt við hana.

13. 12. janúar 2011 höfðaði A meiðyrðamál fyrir Héraðsdómi Reykjaness gegn kæranda og krafðist þess að orðin „A“ og „þremminganna“ í fyrrgreindum ummælum fréttarinnar, sem send hafði verið út 6. desember 2010, yrðu dæmd dauð og ómerk.

14. Fyrir íslensku dómstólunum bar kærandi að hann hefði byggt fréttina á heimildum, munnlegum og skriflegum, sem hann hefði metið mjög trúverðugar. Ennfremur bar kærandi að við undirbúning fréttarinnar hefði hann reynt að ná í A símleiðis, en án árangurs.

15. Við málflutninginn fyrir héraðsdómi lagði kærandi fram bréf dagsett 5. september 2011 frá sérstökum saksóknara, þar sem staðfest var að lánaviðskiptin sem fréttin fjallaði um hefðu verið tilkynnt til lögreglu og væru til rannsóknar. Sérstakur saksóknari tók einnig fram að þetta hefði verið staðfest í fjölmiðlum í júlí 2011. Ekki verður ráðið af bréfi sérstaks saksóknara hvort A var til rannsóknar sem grunaður maður eða sakborningur. Kærandi lagði ekki fram frekari skjöl eða sönnunargögn við málflutninginn fyrir héraðsdómi til stuðnings upplýsingunum varðandi A sem fram komu í fréttinni.

16. Með dómi, sem kveðinn var upp 3. nóvember 2011, dæmdi héraðsdómur kæranda í hag. Í forsendum sínum vísaði dómurinn til tjáningarfrelsis og friðhelgi einkalífs, sem varið er af stjórnarskrá Íslands.

17. Í dóminum var m.a. að finna eftirfarandi rökstuðning:

„Við bankahrunið í október 2008 varð mikil breyting á viðskiptalífnum og í þjóðfélaginu almennt. Hrina gjaldþrota reið yfir fyrirtæki og einstaklinga, gengi krónunnar hrundi og sviptingar urðu í ríkisstjórn landsins svo fátt eitt sé nefnt. Fjölmiðlar hafa fjallað um þessa atburði allt frá því er kreppan hófst og ennfremur fjallað um þá einstaklinga sem komu við sögu, þ. á m. [A]. Við mat á því hvort efni fréttarinnar skuli teljast þáttur í almenntri þjóðfélagsumræðu og eigi þannig erindi til almennings verður að hafa í huga að stefnandi sjálfur, sem og þau félög sem hann hefur verið í fyrirsvari fyrir, hefur um árabil verið mikið í fjölmiðlum og umræðu manna á milli. [A] hefur ennfremur um árabil verið mjög áberandi í viðskiptalífi héraðs og erlendis, ýmist í jákvæðu eða neikvæðu ljósi. Þá var [félag Z], sem stefnandi var í forsvari fyrir, um tíma stór hluthafi í [F] ... og fór með virkan eignarhlut í G...banka. Fréttir um [A] hafa því oftast en ekki snúið að hans hlutverki í bankahruninu en eftir hrun íslensku bankanna haustið 2008 hafa fjölmiðlar verið undirlagðir fréttum um bankahrunið og kreppuna, orsakir hennar og tengd atriði. Gerðar hafa verið kröfur til fjölmiðla um að þeir miðli öllu efni sem varðað geti

almenning, sér í lagi þegar efnið er til þess fallið að varpa ljósi á þætti sem varða aðila sem gegnt hafi lykilhlutverki í íslensku efnahagslífi. Í ljósi þeirra aðstæðna sem sköpuðust eftir bankahrunið verður [A] að þola nærgöngula umræðu um verk sín og þátttöku sína í viðskiptalífínu. Lánveitingar og fjármagnsflutningar í aðdraganda bankahrunsins eru mikilvægar fréttir og eiga brýnt erindi til almennings. Ber að fara varlega við að hefta slíka umræðu með refsikenndum viðurlögum.

[Kærandi] hefur lýst því yfir að fréttin byggist á heimildum, munnlegum og skriflegum, sem hann meti trúverðugar. Verður ekki lagt á [kæranda] að færa fram sönnun fyrir þessum ummælum en réttur fréttamanna til að standa vörð um og halda leynd yfir heimildum og heimildarmönnum hefur verið staðfestur í dómsúrlausnum. Þá þykir [kærandi] hafa sýnt nægilega fram á að hann hafi reynt að ná til stefnanda áður en fréttin var flutt og hefur hann því ekki brotið starfsreglur Ríkisútvarpsins að þessu leyti.

Ekki verður fallist á með [A] að hann sé sakaður um refsiverða háttsemi í fréttinni. Skoðað verður fréttina í heild sinni en ekki út frá einstökum ummælum. Eins og áður sagði ber jafnframt að líta til þess jarðvegs sem ummælin spruttu úr og til nauðsynlegrar umræðu í þjóðfélaginu um orsakir og afleiðingar bankahrunsins og jafnframt hafa í huga að einhverrar ónákvæmni geti gætt þegar fjallað er um flóknar lánveitingar og viðskiptafléttur. Þegar ummælin um [A] eru metin í þessu ljósi þykja þau ekki brjóta í bága við ákvæði 234. eða 235. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940. ...“

18. 30. janúar 2012 áfrýjaði A dómi héraðsdóms til Hæstaréttar.

19. Með dómi, sem kveðinn var upp 15. nóvember 2012, sneri Hæstiréttur við dómi héraðsdóms og gerði kæranda að greiða 300.000 krónur (u.þ.b. 2.600 evrur) til A í miskabætur, auk vaxta, og 1000.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti. Orðin tvö voru dæmd dauð og ómerkt.

20. Í dóminum var m.a. að finna eftirfarandi rökstuðning:

„... Við mat á því hvar draga skuli mörkin milli tjáningarfrelsis, sem nýtur verndar samkvæmt 73. gr. stjórnarskrár, og friðhelgi einkalífs, sem varin er af 71. gr. hennar, skiptir miklu hvort það efni sem birt er geti talist þáttur í þjóðfélagslegri umræðu og eigi þannig erindi til almennings, sbr. til dæmis dóma Hæstaréttar 1. júní 2006 í máli nr. 541/2005, 1. mars 2007 í máli nr. 278/2006, 10. nóvember 2011 í máli nr. 65/2011 og 24. nóvember 2011 í máli nr. 100/2011. Fjölmiðlar hafa mikilvægu hlutverki að gegna við miðlun upplýsinga og skoðana um þjóðfélagsleg málefni. Almennigur á rétt á að fá upplýsingar sem slík málefni varða og þurfa sérstaklega ríkar ástæður að vera fyrir því að skerðing á frelsi fjölmiðla geti talist nauðsynleg í lýðræðisþjóðfélagi. Það hrun sem varð í íslensku efnahagslífi við fall íslensku viðskiptabankanna þriggja haustið 2008 hefur haft mikil og almenn áhrif á alla starfsemi í landinu og kjör almennings. Opinber umræða og umfjöllun fjölmiðla hefur frá þeim tíma mjög snúist um að greina aðdraganda og orsakir þess hvernig fór og hefur umfjöllun um fjárhagsleg málefni einstakra manna oft verið nærgöngul.

Þegar efni þeirrar fréttar, sem hér er fjallað um, er metið í heild og ummæli þau sem krafist er ómerkingar á virt í samhengi við önnur ummæli í fréttinni og að teknu tilliti til myndrænnar framsetningar, verða þau ekki skilin á annan veg en þann að með þeim sé verið að bera [A] á brýn háttsemi sem er refsiverð og fellur undir ákvæði almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

Hefur [kærandi] engin gögn lagt fram um að tilgreind ummæli um áfrýjanda eigi við rök að styðjast og verður hann að bera hallann af því, en það stóð honum nær en áfrýjanda að tryggja sér slíka sönnun. Þá hefur [kærandi] ekki sýnt fram á að hann hafi við vinnslu fréttarinnar leitað eftir upplýsingum frá [A] um efni hennar. Gætti hann því ekki þeirrar skyldu sem fram kemur í 2. gr. reglna um fréttir og dagskrárefni tengt þeim í Ríkisútvarpinu frá 1. maí 2008 að leita „... upplýsinga frá báðum eða öllum aðilum og leitast við að kynna sjónarmið þeirra sem jafnast.“ Getur [kærandi] því ekki talist hafa verið í góðri trú um sannleiksgildi þeirra ummæla um áfrýjanda sem í fréttinni fólust. Að þessu virtu verður fallist á kröfu [A] um ómerkingu tilvitnaðra ummæla með vísan til 241. gr., sbr. 235. gr. almennra hegningarlaga.“

II. TILVÍSUN TIL LAGA

21. Viðeigandi ákvæði stjórnarskrár lýðveldisins Íslands, almennra hegningarlaga og skaðabótalaga eru tilgreind í máli Erlu Hlynsdóttur gegn Íslandi (nr. 3), nr. 54145/10, 18.-22. gr., 2. júní 2015.

22. 26. gr. útvarpslaga nr. 53/2000 er svohljóðandi:

„Ábyrgð

Ef útsending á útvarpsefni brýtur í bága við lög fer um refsí- og fébótaábyrgð svo sem hér segir:

a. Sá sem flytur sjálfur efni í eigin nafni ber ábyrgð á því. Gildir það bæði um efni sem útvarpað er samtímis því að það er flutt og efni sem útvarpað er samkvæmt áður gerðri upptöku. Ákvæði þessarar málsgreinar taka einnig til samtals í útvarpi þannig að hver sem tekur þátt í samtali í eigin nafni ber ábyrgð á sínu framlagi í því.

b. Flytjandi ber ábyrgð á efni sem annar maður hefur samið.

c. Auglýsandi ber ábyrgð á auglýsingu.

d. Útvarpsstjóri ber ábyrgð á öðru efni.

e. Útvarpsstöð ber ábyrgð á greiðslu fésekta og skaðabóta sem starfsmanni stöðvar kann að vera gert að greiða samkvæmt þessari grein. Má innheimta fésektir og skaðabætur hjá útvarpsstöð með fjárnámi.

23. Í 2. gr. Reglna um fréttir og dagskrárefni tengt þeim í Ríkisútvarpinu er kveðið svo á:

„Fréttir og tengt efni skal flutt af sanngirni og óhlutdrægni. Afla skal upplýsinga frá báðum eða öllum aðilum og leitast við að kynna sjónarmið þeirra sem jafnast. Frétta- og dagskrárgerðarmenn mega ekki láta persónulegar skoðanir sínar eða hagsmuni hafa áhrif á störf sín. Frétta- og dagskrárgerðarmenn taka ekki þátt í starfi stjórnmalafélaga eða samtaka. Þátttaka í annars konar hagsmunasamtökum skal vera með vitund frétta- og dagskrárstjóra.“

LAGAATRÍÐI

I. MEINT BROT GEGN 10. GR. MANNRÉTTINDASÁTTMÁLANS

24. Kærandi taldi að dómur Hæstiréttar, sem kveðinn var upp 15. nóvember 2012, hefði falið í sér íhlutun í málfrelsi hans, sem ekki bæri nauðsyn til í lýðræðisþjóðfélagi og ekki hefði haft lögmætan tilgang, og þar með brotið gegn 10. gr. sáttmálans, sem er svohljóðandi:

„1. Sérhver maður á rétt til tjáningarfrelsis. Sá réttur skal einnig ná yfir frelsi til að hafa skoðanir, taka við og skila áfram upplýsingum og hugmyndum heima og erlendis án afskipta stjórnvalda. Ákvæði þessarar greinar skulu eigi hindra ríki í að gera útvarps-, sjónvarps- og kvikmyndafyrirtækjum að starfa aðeins samkvæmt sérstöku leyfi.

2. Þar sem af réttindum þessum leiðir skyldur og ábyrgð er heimilt að þau séu háð þeim formsreglum, skilyrðum, takmörkunum eða viðurlögum sem lög mæla fyrir um og nauðsyn ber til í lýðræðislegu þjóðfélagi vegna þjóðaröryggis, landvarna eða almannaheilla, til þess að firra glundroða eða glæpum, til verndar heilsu eða siðgæði manna, mannorði eða réttindum og til þess að koma í veg fyrir uppljóstran trúnaðarmála eða til þess að tryggja vald og óhlutdrægni dómstóla.“

25. Ríkið mótmælti þessum málatilbúnaði.

Meðferðarhæfi

26. Að mati dómstólsins er kæran ekki augljóslega illa ígrunduð í skilningi a-liðar 3. mgr. 35. gr. mannréttindasáttmálans. Ennfremur telur dómstóllinn að hún sé ekki ómeðferðarhæf á neinum öðrum forsendum. Hún verður því að teljast meðferðarhæf.

B. Málsástæður

1. Sjónarmið aðila

(a) Kærandi

27. Kærandi taldi að 8. gr. [mannréttindasáttmálans] ætti ekki við í málinu þar sem ummælin hefðu ekki haft áhrif á æru A að því marki sem til þess þyrfti. Ummælin væru ekki meiðandi né heldur fælu þau í sér aðdróttanir gagnvart A. Ekkert hefði komið fram í fréttinni þess efnis að A hefði gerst sekur um efnahagsbrot eða aðra háttsemi sem refsiverð væri að lögum.

28. Kærandi bar að fréttin hefði fjallað um frásagnir af lánsamningum og alþjóðlegum fjármagnsflutningum sem átt höfðu sér stað fyrir fjármálakreppuna og að hún hefði verið framlag til yfirstandandi og brýnnar þjóðfélagsumræðu um aðstæðurnar á Íslandi í aðdraganda kreppunnar árið 2008. Fjölmiðlar hefðu fjallað um þessa atburði og einstaklingana sem að

málum komu, þ.m.t. A, sem hefði verið vel þekktur sem mikilvægur þátttakandi í viðskiptalífínu á Íslandi fyrir fjármálakreppuna. A hefði verið í sviðsljósinu og til umræðu manna á milli á Íslandi um langt skeið, bæði í tengslum við ýmis viðskiptamál hans og málaferli og því yrði hann að þola að nánar yrði fylgst með gerðum hans en einstaklings í einkalífi eða venjulegs viðskiptamanns. Að mati kæranda geti hagsmunir A ekki vegið þyngra en tjáningarfrelsi hans þegar um er að ræða upplýsingagjöf um mikilvæg málefni sem lögmætt erindi eiga til almennings.

29. Bar kærandi að hann hefði verið í góðri trú þegar hann undirbjó fréttina og reitt sig á nægjanlega traust, gögn, munnlegar og skriflegar upplýsingar frá fleiri en einum heimildarmanni, sem hann mat mjög áreiðanlegar. Hæstiréttur hefði ætlast til þess af honum að hann legði fram gögn í málinu er sönnuðu gildi ummælanna með skýlausum hætti. Sönnunarbyrðin sem Hæstiréttur hefði lagt á hann hefði ekki verið lögmæt, né heldur hefði verið mögulegt að uppfylla hana, þar sem honum væri rétt að standa vörð um heimildarmenn sína og halda trúnað um þá og gögnin sem að baki fréttinni byggju.

30. Ennfremur hefði hann reynt að ná sambandi við A, bæði símleiðis og með tölvupósti, þegar fréttin var í undirbúningi. Eftir útsendinguna hefði A gefið út fréttatilkynningu, sem hefði birst í samsvarandi fréttagrein á netinu síðar sama dag. Kærandi hefði þannig í góðri trú verið að veita réttar og áreiðanlegar upplýsingar í samræmi við siðareglur blaðamanna. Útsendingin hefði verið sett fram með málefnalegum hætti og framsetningin hefði hvorki verið ögrandi né ýkt.

(b) Ríkið

31. Að mati ríkisins hefði hin umdeilda takmörkun á tjáningarfrelsi kæranda í þessu máli byggt á ríkri þjóðfélagslegri þörf og verið studd viðeigandi og fullnægjandi rökum, það er að segja verndun mannorðs og æru A. Hefðu aðgerðirnar verið hóflegar í ljósi þess lögmæta markmiðs sem stefnt var að. Ennfremur taldi ríkið að Hæstiréttur hefði í dómi sínum beitt viðmiðum sem samræmdust þeim meginreglum sem fælust í 8. og 10. gr. mannréttindasáttmálans eins og þær hafa verið túlkaðar í dómum Mannréttindadómstólsins.

32. Taldi ríkið að ummælin, þar með talið hin hin umdeildu orð, hefðu falið í sér staðhæfingar um staðreyndir og að kærandi hefði ekki gætt jafnræðis í framsetningu þeirra. Ummælin hefðu verið ósönn og ýjað að saknæmu hátterni af hálfu A. Kæranda hefði skort sannanir fyrir ummælunum og viðleitni hans til þess að ná sambandi við A og staðreyna upplýsingarnar fyrir útsendingu hefðu í besta falli verið ómarkvissar. Hann hefði látið undir höfuð leggjast að efna þær skyldur sem blaðamennsku fylgdu og rétturinn hefði tilgreint og að undirbúa efnið í góðri trú. Að mati ríkisins mætti gera þá kröfu til kæranda að hann sannprófaði ummæli

heimildarmanna sinna og vandaði þannig til verka við öflun, notkun og framsetningu efnis.

33. Ríkið taldi að jafnvel þótt eftirmálar fjármálakreppunnar á Íslandi árið 2008 væru brýnt samfélagsmál sem erindi ætti í þjóðmálaumræðuna hefðu hin umdeildu ummæli ekki verið framlag til opinberrar umræðu um samfélagsmál.

34. Að því er varðar staðhæfingu kæranda varðandi birtingu fréttatilkynningar A með fréttinni á netinu, taldi ríkið að þessi röksemdafærsla hefði ekki verið liður í upphaflegri kæru kæranda og virtist sem hún hefði ekki komið fram fyrir dómstólunum á Íslandi. Af því mætti ráða að kærandi hefði ekki borið ábyrgð á birtingu tilkynningarinnar og jafnvel hefði honum ekki verið kunnugt um hana.

2. Álit dómstólsins

(a) Hvort um afskipti hafi verið að ræða

35. Óumdeilt er milli aðila að hinn umdeildi dómur hafi falið í sér „afskipti stjórnvalda“ af tjáningarfrelsi kæranda, sem tryggt er samkvæmt 1. mgr. 10. gr. [mannréttindasáttmálans].

(b) Hvort þau hafi verið samkvæmt því sem lög mæla fyrir um og haft lögmætan tilgang

36. Óumdeilt er að hin umdeilda ráðstöfun hafi átt stoð í 235. og 241. gr. almennra hegningarlaga, 26. gr. útvarpslaga og 26. gr. skaðabótalaga. Dómurinn telur enn fremur að afskiptin hafi haft þann lögmæta tilgang að vernda „réttindi og mannorð annarra“.

Hvort afskiptin hafi verið nauðsynleg í lýðræðislegu þjóðfélagi

(i) Meginreglur

37. Meginreglurnar varðandi það álitaefni hvort afskipti af tjáningarfrelsi séu „nauðsynleg í lýðræðislegu samfélagi“ eru vel þekktar í réttarframkvæmd Mannréttindadómstólsins (sjá m.a. *Delfi AS gegn Eistlandi* [GC], nr. 64569/09, 131.-132. gr., ECHR 2015, með frekari tilvísunum).

38. Dómstóllinn hefur talið að æra manns, jafnvel þótt gagnrýnin á hann sé sett fram í samhengi opinberrar umræðu, sé hluti af persónueinkennum hans og andlegri friðhelgi og falli þar með innan sviðs „einkalífs“ hans. Til þess að 8 gr. komi til álita þarf atlagan gegn persónulegum heiðri og æru að ná tilteknu alvarleikastigi og vera með þeim hætti að hún skerði getu viðkomandi til þess að njóta réttar síns til friðhelgi einkalífs (sjá m.a. *A. gegn Noregi*, nr. 28070/06, 64. mgr., 9. apríl 2009).

39. Þar sem Mannréttindadómstóllinn hefur í fjölmörg skipti þurft að fjalla um deilumál þar sem nauðsynlegt er að ígrunda sanngjarnt jafnvægi

milli réttarins til friðhelgi einkalífs og tjáningarfrelsis, hefur dómstóllinn þróað almennar meginreglur sem eiga rætur í ríkulegum dómafordæmum á þessu sviði (sjá m.a. *Couderc og Hachette Filipacchi Associés gegn Frakklandi* [GC], nr. 40454/07, 83.-93. mgr., ECHR 2015 (útdrættir)).

40. Þau viðmið sem til álita koma þegar rétturinn til tjáningarfrelsis er veginn á móti réttinum til friðhelgi einkalífs eru meðal annars: erindi í almenna þjóðfélagsumræðu, hversu vel þekktur viðkomandi er og hvert sé efni fréttarinnar, fyrra athæfi viðkomandi, aðferðin við öflun upplýsinganna og sannleiksgildi þeirra, efni, framsetning og afleiðingar birtingarinnar og þyngd viðurlaganna sem ákvörðuð eru (sjá t.d. *Axel Springer AG gegn Þýskalandi* [GC], nr. 39954/08, 83. og 89.-95. mgr., 7. febrúar 2012, og *Von Hannover gegn Þýskalandi* (nr. 2) [GC], nr. 40660/08 og 60641/08, 108.-113. mgr., ECHR 2012). Loks minnir dómstóllinn á að þegar innlend yfirvöld hafa vegið þá hagsmuni sem um ræðir í samræmi við viðmið í dómum Mannréttindadómstólsins þarf veigamikil rök til þess að dómstóllinn setji sjónarmið sín í stað sjónarmiða innlendu dómstólanna (sjá *Bedat gegn Sviss* [GC], nr. 56925/09, 54. mgr., ECHR 2016).

(ii) *Gildi þessara meginreglna fyrir þetta mál*

41. Í þessu máli telur dómstóllinn viðeigandi að fara yfir framangreindar meginreglur í eftirfarandi röð: efni, framsetning og afleiðingar birtingarinnar, hversu vel þekktur viðkomandi er og fyrra athæfi viðkomandi, efni fréttarinnar og erindi í almenna þjóðfélagsumræðu, aðferðin við öflun upplýsinganna og sannleiksgildi þeirra, og loks þyngd viðurlaganna sem ákvörðuð eru.

(a) *Efni, framsetning og afleiðingar hinnar umdeildu greinar*

42. Dómstóllinn veitir því athygli að í dómi sínum frá 15. nóvember 2012 lagði Hæstiréttur ítarlegt mat á fréttina og komst að svohljóðandi niðurstöðu: „þegar efni þeirrar fréttar, sem hér er fjallað um, er metið í heild og ummæli þau sem krafist er ómerkingar á virt í samhengi við önnur ummæli í fréttinni og að teknu tilliti til myndrænnar framsetningar, verða þau ekki skilin á annan veg en þann að með þeim sé verið að bera [A] á brýn háttsemi sem er refsiverð og fellur undir ákvæði almennra hegningarlaga nr. 19/1940.“ Með tilvísun til 241. gr. almennra hegningarlaga lýsti Hæstiréttur hin umdeildu orð dauð og ómerk. Þannig var það mat Hæstaréttar að fréttin sem kærandi bar ábyrgð á hefði falið í sér ásökun um ólöglega og refsiverða háttsemi, sem sett var fram sem staðreynd.

43. Dómstóllinn sér ekki ástæðu til þess að vefengja mat Hæstaréttar varðandi þetta atriði. Dómstóllinn fellst einnig á að atlagan að æru A hafi náð því alvarleikastigi og að framsetning hennar hafi skert rétt A til þess að njóta friðhelgi einkalífs að því marki að það varðaði við 8. gr.

mannréttindasáttmálans (sjá m.a. *A gegn Noregi*, nr. 28070/06, 64. gr., 9. apríl 2009).

44. Í þessu sambandi er minnt á að möguleg áhrif miðilsins sem um ræðir er mikilvægur þáttur við mat á meðalhófi afskipta og að hljóð- og myndmiðlar hafa bráðari og sterkari áhrif en prentmiðlar (sjá t.d. *Jersild gegn Danmörk*, dóm frá 23. september 1994, 31. gr., A-deild nr. 298).

(β) *Hversu vel þekktur viðkomandi er, efni fréttarinnar og háttsemi A fyrir birtingu hinnar umdeildu greinar*

45. Í dómi héraðsdóms frá 3. nóvember 2011 sagði m.a. að A, sem og þau félag sem hann hefði verið í fyrirsvari fyrir, hefði um árabíl verið mikið í fjölmiðlum og umræðu manna á milli. [A] hefði enn fremur um árabíl verið mjög áberandi í viðskiptalífi á Íslandi og erlendis, ýmist í jákvæðu eða neikvæðu ljósi. Félag, sem hann hefði verið í forsvari fyrir, hefði um tíma farið með virkan hlut í einum af þremur helstu bönkum Íslands og fréttir um A hefðu því oftast en ekki snúið að hlutverki hans í bankahruninu.

46. Hæstiréttur minntist ekki með beinum hætti í rökstuðningi sínum á stöðu A í samhengi fréttáflutnings kæranda. Hins vegar, þegar litið er á rökstuðning Hæstaréttar í heild sinni, telur dómstóllinn sýnt fram á það með fullnægjandi hætti að Hæstiréttur hafi lagt til grundvallar að í mati sínu bæri að telja A opinbera persónu. Þannig var svigrúm ásættanlegrar gagnrýni að sama skapi rýmra en ef um hefði verið að ræða einstakling í einkalífi (sjá *Couderc og Hachette Filipacchi Associés gegn Frakklandi* [GC], nr. 40454/07, 117.- 123. mgr., ECHR 2015 (útdrættir), með frekari tilvísunum). Dómstóllinn vekur einnig athygli á því, að þótt fréttáflutningur um sannar staðreyndir um einkalíf stjórnálmanna eða annarra opinberra persóna kunni að eiga rétt á sér við tiltekna aðstæður, eiga jafnvel persónur sem kunnar eru almenningi réttmætar væntingar um verndun einkalífs síns og virðingu fyrir því (sjá *Standard Verlags GmbH gegn Austurríki* (nr. 2), nr. 21277/05 53. mgr., 4. júní 2009).

(γ) *efni fréttarinnar og erindi í almenna þjóðfélagsumræðu*

47. Í dómi sínum frá 6. desember 2010 sagði Hæstiréttur m.a.: „Við mat á því hvar draga skuli mörkin milli tjáningarfrelsis, sem nýtur verndar samkvæmt 73. gr. stjórnarskrár, og friðhelgi einkalífs, sem varin er af 71. gr. hennar, skiptir miklu hvort það efni sem birt er geti talist þáttur í þjóðfélagslegri umræðu og eigi þannig erindi til almennings, Fjölmiðlar hafa mikilvægu hlutverki að gegna við miðlun upplýsinga og skoðana um þjóðfélagsleg málefni. Almennur á rétt á að fá upplýsingar sem slík málefni varða og þurfa sérstaklega ríkar ástæður að vera fyrir því að skerðing á frelsi fjölmiðla geti talist nauðsynleg í lýðræðisþjóðfélagi. Það hrun sem varð í íslensku efnahagslífi við fall íslensku viðskiptabankanna þriggja haustið 2008 hefur haft mikil og almenn áhrif á alla starfsemi í landinu og kjör almennings.“

48. Þannig tók Hæstiréttur mið af því að efni hinnar umdeildu fréttar hafi sem slíkt átt erindi til almennings.

(ð) *Aðferðin við öflun upplýsinganna og sannleiksgildi þeirra*

49. Í dómi sínum tók Hæstiréttur fram að kærandi „[hefði] engin gögn lagt fram um að tilgreind ummæli [ættu] við rök að styðjast og [yrði] hann að bera hallann af því, en það stóð honum nær en áfrýjanda að tryggja sér slíka sönnun.“ Þá hefði kærandi ekki sýnt fram á að hann hefði við vinnslu fréttarinnar leitað eftir upplýsingum frá A um efni hennar. Hefði hann því ekki gætt þeirrar skyldu, sem fram kemur í 2. gr. reglna um fréttir og dagskrárefni tengt þeim í Ríkisútvarpinu frá 1. maí 2008, að leita „... upplýsinga frá báðum eða öllum aðilum og leitast við að kynna sjónarmið þeirra sem jafnast.“ Var það niðurstaða Hæstaréttar að kærandi gæti ekki talist hafa verið í góðri trú um sannleiksgildi þeirra ummæla sem í fréttinni fólust.

50. Um þetta atriði sér dómstóllinn ekki heldur ástæðu til þess að vefengja niðurstöður Hæstaréttar. Dómstóllinn ítrekar að verndin sem 10. gr. [mannréttindasáttmálans] veitir fréttamönnum varðandi frétttaflutning um efni sem á erindi til almennings er háð því skilyrði að þeir starfi í góðri trú og byggji á traustum staðreyndagrunni og veiti „áreiðanlegar og nákvæmar“ upplýsingar í samræmi við siðareglur fréttamennsku (sjá t.d. *Bédat gegn Sviss*, sjá fyrri tilvísun, 58. mgr.). Ennfremur er það niðurstaða dómstólsins að engar sérstakar forsendur séu til þess í þessu máli að leysa fjölmiðla undan þeirri almennu skyldu þeirra að sannreyna aðdróttanir um staðreyndir, sem eru ærumeiðandi fyrir einstaklinga í einkalífi (sjá m.a. *Eiðsdóttir gegn Íslandi*, nr. 46443/09, 71. mgr., 10. júlí 2012).

51. Kærandi vísaði til réttar síns til þess að vernda heimildarmenn sína og halda trúnað um gögnin að baki fréttinni. Dómstóllinn ítrekar í þessu tilliti að verndun heimildarmanna fréttamiðla sé eitt af grundvallarskilyrðunum fyrir fjölmiðlafrelsi, en án slíkrar verndar kynnu heimildarmenn að forðast að aðstoða fjölmiðla við að upplýsa mál sem ættu erindi til almennings, sjá t.d. *Ruokanen o.fl. gegn Finnlandi*, nr. 45130/06, 47. mgr., 6. apríl 2010). Í þessu máli var kæranda ekki á neinu málsstigi gert að upplýsa um heimildarmenn sína. Ennfremur er það mat dómstólsins að það eitt að vísa til verndunar heimildarmanna geti ekki leyst fréttamann undan þeirri skyldu sinni að sanna sannleiksgildi alvarlegra ásakana eða byggja á nægjanlega traustum staðreyndagrunni, en þá skyldu er hægt að uppfylla án þess nauðsynlega að þurfa að upplýsa um þá heimildarmenn sem um ræðir.

52. Dómstóllinn veitir því ennfremur athygli að kærandi fór fram á og fékk staðfestingu saksóknara varðandi yfirstandandi rannsókn á lánaviðskiptunum, en ekki fyrr en eftir að meiðyrðamálið sem um ræðir hér hafði verið höfðað. Ennfremur staðfesti það bréf einungis að tilkynnt hefði verið um lánaviðskiptin og að þau væru til rannsóknar. Þar var ekki sagt að

A hefði verið ákærður, færður fyrir rétt eða sakfelldur fyrir afbrot (sjá 13. mgr. hér að framan).

(ε) *Þyngd viðurlaganna sem ákvörðuð voru*

53. Dómstóllinn veitir því athygli að meiðyrðamálinu, sem A höfðaði gegn kæranda, lauk með dómsorði Hæstaréttar þar sem hin umdeildu orð voru ómerkt og kæranda var gert að greiða A 300.000 krónur í miskabætur með vísan til skaðabótalaga, auk vaxta, og 1.000.000 krónur vegna málskostnaðar A fyrir innlendu dómstólunum.

54. Að mati dómstólsins geta þessar bætur ekki talist óhóflegar miðað við málavexti eða af þeim toga að þau hafi „kæfandi áhrif“ á frelsi fjölmiðla (sjá m.a. *Pedersen og Baadsgaard gegn Danmörk* [GC], nr. 49017/99, 93. mgr., ECHR 2004-XI, með frekari tilvísunum).

(ζ) *Niðurstaða*

55. Að öllu því virtu sem hér að framan greinir telur dómstóllinn að Hæstiréttur hafi vegið réttinn til tjáningarfrelsis á móti réttinum til friðhelgi einkalífs og tekið mið af þeim viðmiðum sem fram eru sett í fordæmum dómstólsins. Dómstóllinn minnir á að þótt skoðanir kunni að vera skiptar um niðurstöðu dóms „þegar viðleitni landsyfirvalda til þess að leita jafnvægis milli þessara tveggja réttinda hefur farið fram í samræmi við viðmiðanir sem fram koma í dómum mannréttindadómstólsins þyrfti dómstóllinn að hafa ríka ástæðu til þess að setja eigin sjónarmið í stað sjónarmiða innlendra dómstóla“ (sjá 39. mgr. hér að framan). Þannig fór Hæstiréttur ekki út fyrir það svigrúm til mats sem honum bar og gætti hann eðlilegs jafnvægis milli þeirra aðgerða sem gripið var til, þ.e. að að skerða tjáningarfrelsi kæranda, og þess lögmæta markmiðs sem stefnt var að.

56. Í ljósi þessa er það niðurstaða dómstólsins að ekki hafi verið brotið gegn 10. gr. mannréttinasáttmálans.

AF ÞESSUM SÖKUM HEFUR DÓMURINN KOMIST AÐ ÞEIRRI EINRÓMA NIÐURSTÖÐU

1. að kæraran sé tæk til meðferðar,
2. að ekki hafi verið brotið gegn 10. gr. mannréttinasáttmálans.

Gert á ensku og tilkynnt skriflega hinn 4. júlí 2017 skv. 2. og 3. mgr. 77. gr. reglna dómstólsins.

Hasan Bakırcı
Aðstoðarritari

Julia Laffranque
Forseti